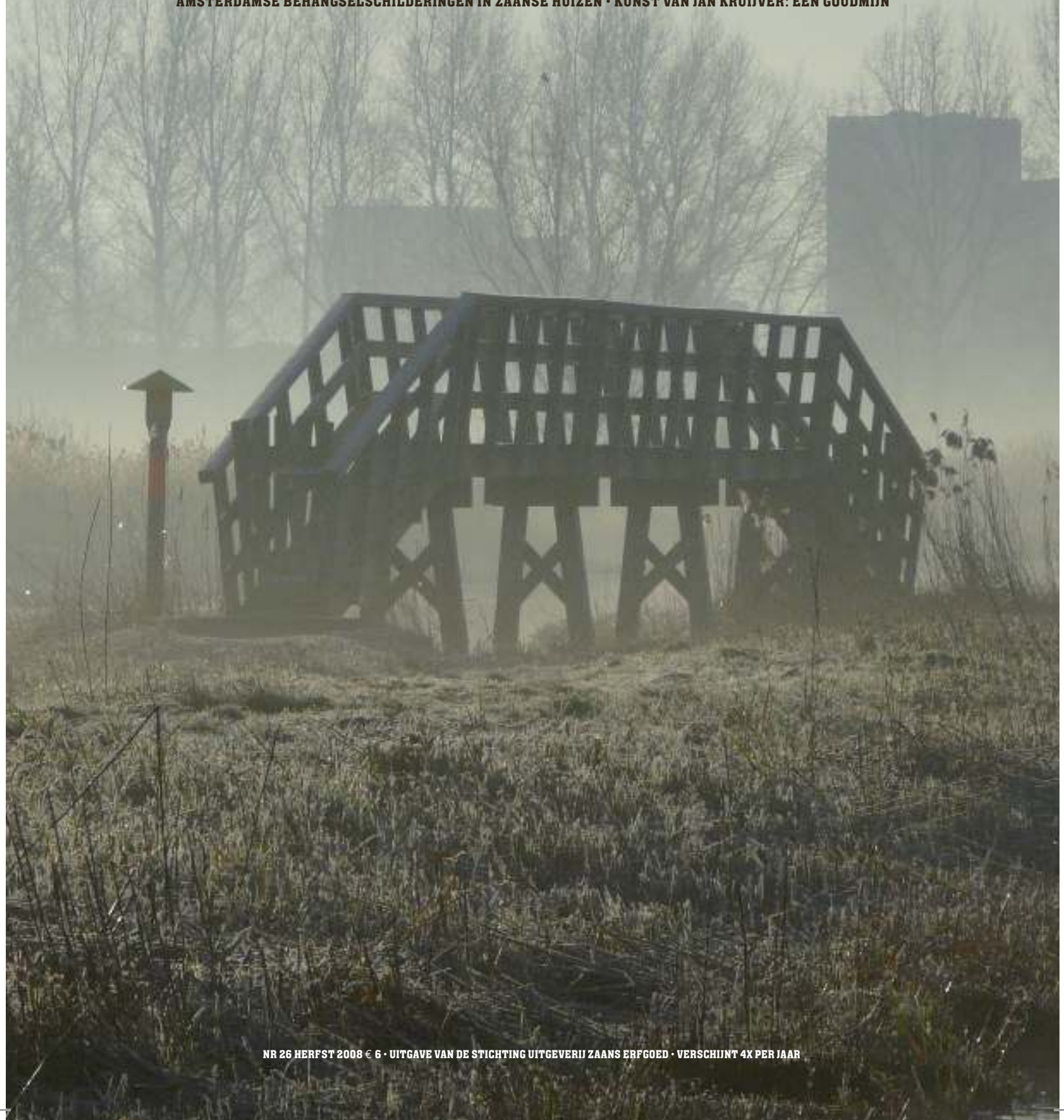

ZAANS ERFGOED

Kalverpolder: behouden land

GESCHIEDENIS VAN MARGARETHA VERKADE • DE MOORD OP EEN SCHEEPSKAPITEIN
AMSTERDAMSE BEHANGSELSCHILDERINGEN IN ZAAANSE HUIZEN • KUNST VAN JAN KRUIJVER: EEN GOUDMIJN

BOEKENNIEUWS

Nieuwe publicaties over de Zaanstreek belicht

door Corrie van Sijl

Foto's: Wim de Jong

GEDENKBOEK BUHRS

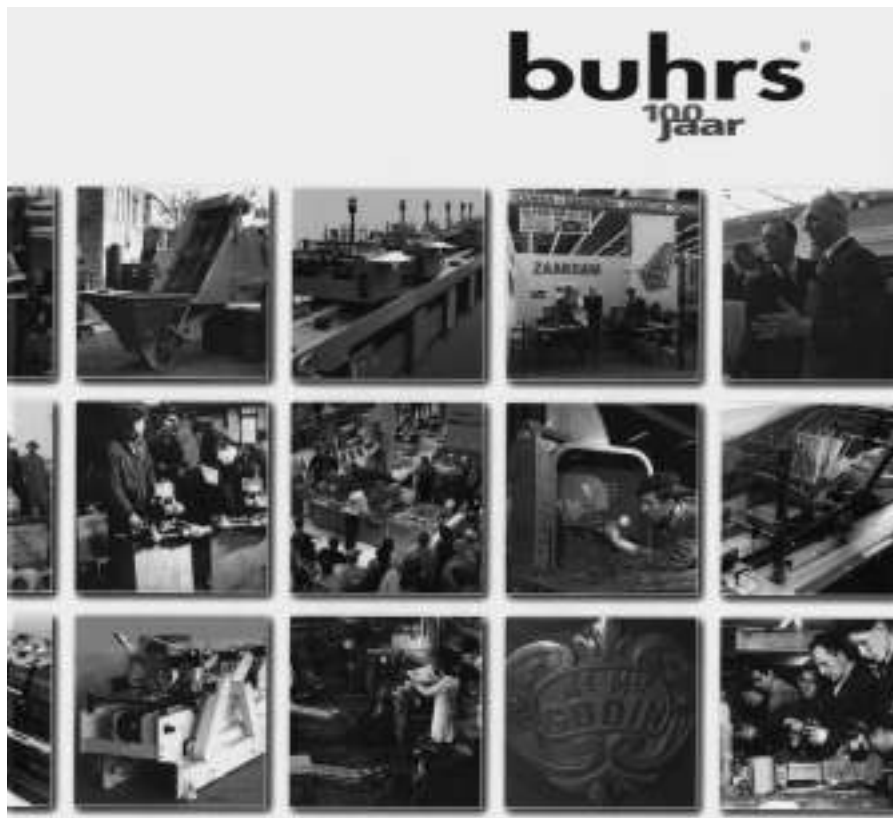
Het van oorsprong Zaanse familiebedrijf Machinefabriek Buhrs markeerde zijn eeuwfeest met een gedenkboek. Hierin wordt aan de hand van eigen archiefmateriaal, krantenartikelen en gesprekken met (oud-)werknemers een beeld geschetst van de bedrijfsgeschiedenis, verdeeld in vijf hoofdstukken met een heldere tekst, goed gekozen citaten uit de interviews en veel foto's. Het verhaal begint met de economische en sociale context waarin de bedrijfsontwikkeling mogelijk was. Het tweede hoofdstuk beschrijft de opbouw van het bedrijf: de oprichter (de smid Dorus Bührs) begon 19 november 1908 voor zichzelf. In de loop van de tijd werd slordig omgesprongen met de 'puntjes op

de u' in de bedrijfsnaam; in 1973 werden deze officieel afgeschafte. Bührs was in de winter vooral kachelsmid, in de zomer deed hij veel reparaties en onderhoudswerkzaamheden op scheepswerven in de omgeving. Dorus had twee man personeel en zijn twee oudste zonen, Jo en Joris, kwamen direct na de lagere school in het bedrijf werken. Tegen de trend in ging het smederij Bührs in de jaren dertig goed; nieuwbouw en uitbreidingen kwamen tot stand tot er drie panden met winkels, werkplaats en bovenhuizen aan de Zuiddijk (nummer 58, 60 en 62) waren. Het personeelsbestand groeide naar dertig man. Naast de bloeiende kachelhandel en -smederij werd ook het nodige reparatiewerk verricht op bagger-

schepen en opspuitingsinstallaties, en in de jaren dertig begon men seriematig onderdelen te produceren voor bijvoorbeeld de toen opkomende radiodistributiesystemen. In 1932 begon men met de bouw van technische installaties voor de Fordfabrieken in Amsterdam, waarmee tot ver na de Tweede Wereldoorlog een relatie bleef bestaan. De jongste zoon, Henk, kreeg vóór hij in de zaak kwam iets meer opleiding dan zijn broers: hij mocht naar de ambachtsschool. Vanaf 1937 heette het bedrijf: 'Fa. Th. Buhrs en Zonen'.

Dorus overleed in 1943, zijn weduwe en zoons zetten het bedrijf voort. Een tijd lang was er in de oorlogsjaren nog werk aan het vervaardigen van onderdelen voor auto's, vrachtwagens en militaire wagens, waardoor de werknemers niet naar Duitsland hoefden. Maar aan het einde van de oorlog lag het werk nagenoeg stil. Na de oorlog zetten Joris en diens vrouw de kachelhandel voort. Jo was 'de man van Ford', Henk maakte plannen om van het bedrijf een echte machinefabriek te maken en trok daartoe in 1946 Albert Bikkelaar aan. Bij het veertigjarig bestaan telde het bedrijf zestig man personeel en werd het complex aan de Zuiddijk te krap.

Het derde hoofdstuk van het boek beschrijft de nieuwe fase van Buhrs en Zonen, te beginnen met een foto van het slaan van de eerste paal voor de nieuwe fabriek in de Achtersluispolder. Deze werd 19 november 1959 in gebruik genomen. Het eerste eigen fabrikaat was een toerenregelaar voor elektromotoren, de 'Omnia', spoedig gevolgd door de eerste stap in de grafische industrie (eerst nog in licentie) met de productie van een lichtdrukmachine. Hieruit volgden, onder leiding van commercieel directeur Jo Leker, de eerste internationale contacten. Dankzij

de opgedane ervaring kon Buhrs een écht eigen product ontwikkelen: de 'Zaandam bandeer- en vouwmachines', in samenwerking met het uitvindingsduo Mackaay en Verhulst. Hier bestond vooral veel belangstelling voor in Frankrijk, waar kranten vaak per post worden bezorgd en dus gevouwen, gebandeerd en geadresseerd moeten zijn. De 'Zaandam 1' werd in 1962 met trots getoond op de eerste grote vakbeurs voor de grafische industrie, de DRUPA in Düsseldorf. In 1966 volgden lichtere en goedkopere versies: de 'Zaandam Plano' en de 'Planifold'. Het waren ingewikkelde apparaten, knappe staaltjes van fijne mechanica. Ze vonden bij tientallen hun weg over de hele wereld. Ook allerlei ander constructiewerk maakte deel uit van de goedgevulde orderportefeuille. Nog steeds was de firma vooral een gemoedelijk familiebedrijf met korte, informele communicatielijnen. Maar voor hun opvolging zochten de broers iemand buiten de familie, ook omdat voor de verdere ontwikkeling van de machines vreemd kapitaal nodig was.

Het vierde hoofdstuk behandelt de oplossing van dit probleem: de aansluiting bij Buhrmann-Tetterode uit Amsterdam, dat eerder een grote concurrent was, maar nu Buhrs-Zaandam van veel werk voorzag. De afdeling engineering werd flink uitgebreid. Ongeveer de helft van de omzet bleef bestaan uit de eigen apparatuur voor vouwen, banderen, adresseren en etiketteren van drukwerk. Zonder computerisering, vanaf de jaren '80, was dat niet meer mogelijk. De volgende stap was het verpakken van drukwerk in folie, in plaats van banderen. In mei 1986 verscheen de 'Polywrap' op de DRUPA. De volgende generatie folieverpakkers, de 'Enveloper MTR', werd ontwikkeld in samenwerking met de technische universiteiten van Delft, Enschede en Eindhoven. Intussen keerde begin jaren '90 het economisch tij. Het rommelde bij Buhrmann-Tetterode; bedrijfsonderdelen die werk uitbesteedden aan Buhrs werden afgestoten – een gevoelige klap.

In het laatste hoofdstuk wordt beschreven hoe Buhrs in de jaren '90 ternauwernood ontsnapte aan een faillissement, ondanks de onmiskenbare kwaliteit van het eigen product. Buhrmann-Tetterode zette reorganisaties in zijn dochterbedrijf-

ven op stapel; ook bij Buhrs leidden deze tot ontslagrondes. Vervolgens fuseerde Buhrmann-Tetterode met KNP en VRG en in die nieuwe combinatie was geen ruimte meer voor een machinefabriek. Na nog een ontslagronde werd Convent Holdings van Ad van der Klooster de nieuwe eigenaar. In 1995 konden de boeken weer met winst worden afgesloten. Nog steeds zijn de machines van Buhrs over de hele wereld geliefd. Het zijn uiterst geavanceerde en complexe apparaten die bestaan uit verschillende modules, waarbij vaak aan individuele wensen van klanten tegemoet gekomen kan worden. Dikwijls betaalt de klant ook een deel van de ontwikkelingskosten. Intussen bleven de verhoudingen binnen het bedrijf gemoedelijk. Een klein bewijs daarvoor is wellicht het volledige overzicht van alle (oud-)werknemers achterin het jubileumboek. Al met al geeft dit boek een interessant overzicht van een voor mij onbekend stukje Zaanse bedrijfsgeschiedenis, dat met zorg is vastgelegd.

Erika Prins, Maar hier verder op de dijk is een hele goede machinefabriek... Buhrs 100 jaar, Zaandam, 2008. Niet in de handel, het bedrijf heeft nog een beperkt aantal exemplaren.

DE FIJNSCHILDER BUSCHENHENKE

Deze zomer was in het Molenmuseum een tentoonstelling te zien van Zaanse werk van de fijnschilder Hermanus Josephus Antonius Buschenhenke (1868-1938). Naar aanleiding daarvan publiceerde de Vereniging De Zaanse Molen een klein boekje waarin alle tentoongestelde Zaanse panelen zijn gereproduceerd. Buschenhenke werkte vooral in opdracht van uitgeverijen en kunsthandels en ook wel van particulieren. Of dit ook gold voor de 150 paneeltjes met idyllische Zaanse plaatjes, is niet duidelijk; hij maakte ze tussen 1928 en 1936 op aanwijzingen van de Zaanse kunstenaar en graficus Remmet Ouwéjan. Door het zorgvuldige kleurgebruik hebben de schilderijen ook een documentaire waarde. Wat mij betreft hadden de inleidende teksten in dit boekje wat meer informatie over de schilder en zijn Zaanse werk mogen geven. De werken raakten verspreid toen de gemeente Zaandam in de jaren '50 geen geld over had voor de aanschaf van de hele collectie. Voor de tentoonstelling in het Molenmuseum konden ruim zestig werken bij elkaar gebracht worden. Iedereen die de tentoonstelling miste of de herinnering aan het gebodene levend wil

